

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДОНБАСУ: ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Українські підприємства гірничо-металургійного комплексу в результаті світової кризи перебувають в скрутному стані. У вересні 2008 р. обсяги виробництва металургійної продукції скоротилися на 33% порівняно із середньомісячними обсягами в січні-липні 2008 р. Ціни на металопродукцію на світовому ринку скоротилися до рівня грудня 2007 р. — початку січня 2008 р., тоді як собівартість виробництва металу українськими підприємствами перевищила відповідний показник підприємств Китаю й країн ЄС на 10 — 20% [1]. Отже, у металургії України склалася ситуація, коли фактичні витрати на виробництво продукції галузі вище цін на цю продукцію на світовому ринку. У зв'язку з цим в портах і на складах українських металургійних підприємств зібралось близько 3 млн. тонн нереалізованої металопродукції.

При цьому в таких умовах потреба у модернізації виробництва не зменшується, а навпаки, загострюється необхідність забезпечення випуску продукції належної якості за рахунок впровадження інновацій та передових технологій на металургійних підприємствах. Але у зв'язку з економічною й фінансовою кризою в Україні внутрішні інвестиційні можливості значно зменшилися, що пов'язано, насамперед, зі зменшенням інвестиційних можливостей бюджету й падінням життєвого рівня населення. Процес залучення зовнішніх інвестицій у цей час недостатньо налагоджений через об'єктивні причини: недосконалість податкової системи, нестабільність банківської й політичної системи тощо.

Дослідженню проблем та перспектив підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності великих промислових, зокрема металургійних, підприємств присвячено дослідження багатьох вчених: О. Амоші, С. Аптекаря, І. Булеєва, С. Богачова, В. Курганбаєвої, М. Мельникової [2 — 5]. Але багато теоретичних і практичних питань підвищення результативності окремих сфер діяльності металургійних підприємств, зокрема за рахунок інноваційно-інвестиційного напрямку їх розвитку, потребують поглиблених комплексних досліджень.

Отже, *метою* статті є аналіз сучасного стану, проблем і перспектив розвитку металургійних підприємств Донбасу та обґрунтування на цьому ґрунті ефективних напрямів підвищення результативності їх інноваційно-інвестиційної діяльності.

Економічний розвиток промислових підприємств створює передумови для зростання інвестиційної ак-

тивності, економічного та соціального розвитку міста за рахунок підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами і їхнім оптимальним використанням у виробничій, інвестиційній та інноваційній сферах. Причому найважливішу роль у соціально-економічному розвитку і м. Донецька, і Донецької області грає саме інноваційно-інвестиційна діяльність металургійних підприємств, від ефективності якої з мультиплікативним ефектом залежить функціонування інших підприємств та задоволення потреб населення. Тому своєчасним є аналіз стану, виокремлення основних проблем та перспектив інвестиційно-інноваційної діяльності металургійних підприємств, зокрема м. Донецька та Донецької області.

Унаслідок погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків збуту в металургійному комплексі України в цілому та Донецької області зокрема, спостерігається спад виробництва. Так, за серпень 2008 р. загальний обсяг продукції скоротився порівняно з попереднім місяцем на 9,6%, проти серпня 2007 р. — на 7,2%. За січень-серпень 2008 р. металургійне виробництво й виробництво готових металевих виробів скоротилося проти січня-серпня 2007 р. на 0,7%. Якщо за 8 місяців 2008 р. виплавлено 11,1 млн. т чавуну, що перевищило відповідний показник січня-серпня 2007 р. на 1,3%, то у серпні виробництво і чавуну, і сталі скоротилося (порівняно з серпнем 2007 р. — на 8,6%, проти липня 2008 р. — на 7,6% і 9,5% відповідно). Із загального обсягу виплавленої спочатку 2008 р. сталі 58% (або 8 млн. т) отримано на машинах безперервного лиття заготівель, що більше січня-серпня 2007 р. на 9,9%. Виробництво готового прокату чорних металів за січень-серпень 2008 р. порівняно із січнем-серпнем 2007 р. також скоротилося (на 2,8%), склавши 7 млн. т (у тому числі листового прокату зроблено менше, ніж рік назад, на 4,2%, випуск сортового прокату залишився на рівні січня-серпня 2007 р.). У серпні 2008 р. випуск готового прокату скоротився порівняно із серпнем минулого року на 17,2%, проти липня 2008 р. — на 11,8%. Також за проаналізований період порівняно із січнем-серпнем 2007 р. відбулося значне скорочення (на 40,4%) виробництва металевих труб [6, с. 251 — 252].

Зростання випуску продукції стає можливим завдяки проведенню на підприємствах заходів щодо модернізації та відновлення виробництва.

Так, в обжимному цеху ЗАТ «Міні-металургійний завод «Істіл (Україна)» завершено впровадження програмно-технічного комплексу управління режимом нагрівання злитків металу, що дозволяє підтримувати необхідний ступінь нагрівання злитків перед їх обробкою на прокатному стані, підвищує якість кінцевого продукту та скорочує витрати енергоносіїв. В ЗАТ «Донецьксталь»-МЗ» продовжується будівництво третьої лінії ділянки підготовки пиловугільного палива. При цьому освоєно 15,9 млн. грн., а отриманий економічний ефект склав 1,1 млн. грн.

Створюється ділянка з виробництва водоохолоджуваних елементів, крутозагнутих відводів та інших гнутих елементів труб. Можливість робити гнуття труб одночасно в трьох площинах дозволяє виготовляти змійовики й подібні до них вироби. Технологічні можливості й виробничі потужності ділянки дозволяють розширити номенклатуру запланованих до виготовлення виробів. У мартенівському цеху триває будівництво газоочистки міксерного відділення, що дозволить скоротити викиди пилу в атмосферу на 70,0 т/г [7].

У цілому, на технологічні інновації обласні підприємства металургії в 2007 р. витратили 1,5 млрд. грн, що складає 56% інноваційних витрат у промисловості. Слід підкреслити, що більше 90% коштів було направлено на придбання машин, устаткування і програмного забезпечення. При цьому за 2007 р. придбано 28 нових технологій, освоєно 5 нових технологічних процесів, три з яких — маловідхідні і ресурсозберігаючі. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності традиційно залишаються власні кошти підприємств.

Винахідниками й авторами промислових зразків в галузі за 2007 р. було подано 147 заявок до Державного департаменту інтелектуальної власності України й патентні відомства зарубіжних країн та отримано 145 охоронних документів. У 2007 р. підприємства металургійного комплексу використовували у виробництві 35 винаходів, 26 корисних моделей і 857 раціоналізаторських пропозицій [8, с. 6].

Якість металопродукції та її конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках багато в чому обумовлена станом основних засобів підприємств, які станом на 2007 р. зношені на 51,6% (по промисловості в цілому — на 54,4%). Водночас значимо, що процес заміни застарілого устаткування за останні роки і в м. Донецьку, і взагалі по області дещо активізувався. Якщо в 2005 р. коефіцієнт оновлення основних засобів дорівнював 6%, у 2006 р. — 9,7%, то в 2007 р. він склав 12,9% (у цілому в промисловості — 8,1%). При цьому негативною тенденцією є те, що коефіцієнт інтенсивності вибуття в металургійних підприємствах Донецької області залишається низьким і за 2007 р. склав лише 0,5%, що нижче

за цей показник у цілому у промисловості Донбасу (1,1%) [8, с. 6].

Водночас металургійний комплекс регіону продовжує залишатися на першому місці в галузевій структурі прямих іноземних інвестицій (24,3% загального обсягу), що обумовлено його експортним потенціалом і визначальною роллю у всій економіці Донецької області.

Завдяки сприятливим економічним можливостям галузі, високій рентабельності експорту, що склалися в металургії в 2007 р. на розвиток металургійних підприємств було використано 3,9 млрд. грн., що склало 23% обласного обсягу інвестицій в основний капітал. Разом з тим, якщо за перше півріччя 2007 р. приріст інвестицій у металургійний комплекс склав 44,9%, то за дев'ять місяців — 25,3%, а в цілому за 2007 р. — 19,4%. Причина такого уповільнення темпів зростання обумовлена скороченням на третину основного джерела інвестицій — прибутку металургійних підприємств у другому півріччі 2007 р. унаслідок подорожчання природного газу, коксу і залізорудної сировини. Середньомісячний обсяг прибутку обласних підприємств з виробництва й обробки металу в четвертому кварталі 2007 р. скоротився вдвічі, і ця тенденція зберігається з початку 2008 р. У результаті інвестиційна активність металургійних підприємств також різко знизилася. Обсяг коштів, використаних в 2008 р. для розвитку металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів, порівняно з I кварталом 2007 р. скоротився на 37,6%.

Важливим джерелом залучення коштів для розвитку виробництва став іноземний капітал. Прямі іноземні інвестиції в металургійний комплекс області на 1 квітня 2008 р. склали 342,8 млн. доларів США. За цим показником галузь посідає перше місце (24% обласного обсягу).

Отже, як свідчить аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності металургійних підприємств Донецька та Донецької області, у докризовий період вона характеризується позитивною динамікою та активізацією процесів модернізації й технічного переозброєння виробництва, впровадження нових технологій, освоєння прогресивних технологічних процесів і розширення асортименту продукції високих переділів, що дозволило забезпечити скорочення енергоємності виробництва, підвищення якості металопродукції, а також сприяло рішенню екологічних проблем і поліпшенню умов праці. Підприємства галузі посідали перші місця з кількості впроваджених інновацій всіх видів (продуктових, технологічних тощо).

Фінансова криза, погіршення кон'юнктури металоринку, гостра конкуренція на світових ринках збуту металу, зростання цін на енергоносії уповільнили ці процеси на металургійних підприємствах.

Проте аналіз свідчить, що, крім глобальних кризових явищ, інноваційно-інвестиційної активності підприємств і області, і України в цілому перешкоджають також такі причини:

1) загострення ресурсних та інституційних проблем інноваційної діяльності (брак власних грошових коштів, недостатня державна фінансова підтримка, складність залучення сторонніх фінансових ресурсів);

2) проблеми ринкового характеру (високий економічний ризик інноваційної діяльності, невизначеність термінів інноваційного процесу, значний термін окупності інновацій);

3) загострення організаційних і правових проблем (нечисленність суб'єктів інноваційної інфраструктури, відсутність необхідних умов для налагодження зв'язків з іншими суб'єктами інноваційної діяльності).

4) недосконалість законодавчої бази, що регламентує інноваційно-інвестиційну діяльність.

Таким чином, європейський вибір України і відповідно необхідність її інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище обумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, у якій головним джерелом тривалого економічного зростання є наукові розробки та їхнє технологічне застосування, що дозволять підвищити конкурентоспроможність економіки країни взагалі, а також економіки регіону й міста, підприємств та їх об'єднань. Реалізація основних напрямів інноваційної політики тісно пов'язана з розвитком промислового потенціалу, який стає найважливішим чинником регулювання попиту на інновації та інвестиційної діяльності, що забезпечує матеріалізацію інновацій і сприяє забезпеченню сталого розвитку за рахунок економічного зростання на різних рівнях управління економікою. Інноваційними пріоритетами в металургії й обробці металу, згідно із Стратегіями соціально-економічного розвитку міста Донецька на період до 2020 р. [9, с. 252], є збільшення в структурі експорту питомої ваги кінцевих видів продукції (збільшення додаткової вартості); технічне переозброєння й реконструкція застарілих виробництв, впровадження передової техніки й технології, які відповідають кращим досягненням світової практики й забезпечать конкурентоспроможність продукції підприємств металургійного комплексу на світовому ринку. Відзначимо, що реалізація інноваційної стратегії економічного зростання потребує прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високою доданою вартістю, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним вітчизняним і світовим науково-технічним досягненням. Але в умовах кризи загострюється питання реалізації організаційно-економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку металургійних підприємств, у розробці якого та при виконанні державних, обласних і міських науково-технічних, інноваційних програм повинні бути враховані всі вилученні загрози відповідного розвитку.

При цьому з метою реалізації завдань промислової та економічної політики, формування моделі інноваційно-інвестиційного розвитку міст, регіонів, підприємств України подальших комплексних досліджень потребують теоретичні і практичні аспекти реалізації найбільш результативних форм фінансування крупномасштабних інноваційних проектів та підходи щодо вибору інструментів підвищення інноваційно-інвестиційної активності та прогнозування наслідків їх впровадження у промисловому секторі регіону.

Література

1. **Проблеми** українського ГМК: металурги прогнозируют кризис [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ugmk.info/?art=1223476734>.
2. **Курганбаева В. А.** Мировая нефтяная, газовая и металлургическая промышленность: современное состояние и основные тенденции развития / В. А. Курганбаева, Н. М. Намазбеков. — Алматы: КИСИ при Президенте Республики Казахстан, 2004. — 104 с.
3. **Мельникова М. В.** Проблемы технического перевооружения господарских комплексов міста на підставі стратегії маркетингу / М. В. Мельникова // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы градостроения : Сб. науч. тр. / НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований. — Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. — т.1. — С. 216—223.
4. **Механизм** хозяйствования предприятий и объединений трансформационной экономики : монография / И.П. Булеев, Н.Д. Прокопенко, Н.Е. Брюховецкая и др. — НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. — Донецк, 2007. — 526 с.
5. **Экономические** проблемы черной металлургии Украины : монография / под общ. ред. С. С. Аптекаря, А. И. Амоши. — Донецк : ДонГУЭТ, 2005. — 383 с.
6. **Програма** економічного і соціального розвитку м. Донецька на 2008 рік. — Донецьк : Донецька міська рада, 2007. — 413 с.
7. **Економіка** Донецкой области за январь-август 2008 года [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://donetskstat.gov.ua/region/ek.php?dn=0808>.
8. **О работе** металлургического комплекса — базовой отрасли экономики Донецкой области. Экономический доклад / Государственный комитет статистики Украины, Главное управление статистики в Донецкой области. — Донецк, 2008. — 14 с.
9. **Стратегия** социально-экономического развития города Донецка на период до 2020 года : монография / А. А. Лукьянченко, Г. А. Гришин, А. И. Амоша и др. / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности; Донецкий городской совет. — Донецк, 2008. — 308 с.

Кленін О. В. Проблеми і перспективи розвитку металургійних підприємств Донбасу: інноваційно-інвестиційний аспект

У статті проаналізовано сучасний стан, економічні умови, проблеми і перспективи розвитку металургійних підприємств міста Донецьк та Донецької області, тенденції інвестування в основний капітал, технічного переозброєння й модернізації підприємств галузі та на цій основі обґрунтовано пропозиції щодо підвищення результативності їх інноваційно-інвестиційної діяльності.

Ключові слова: металургійний комплекс, ефективність, інноваційно-інвестиційна діяльність, фінансова криза, стратегія розвитку.

Кленин О. В. Проблемы и перспективы развития металлургических предприятий Донбасса: инновационно-инвестиционный аспект

В статье проанализировано современное состояние, экономические условия, проблемы и перспективы развития металлургических предприятий города Донецка и Донецкой области, оценены тенденции инвестирования в основной капитал, технического пе-

ревооружения и модернизации предприятий отрасли и на этой основе разработаны предложения по повышению результативности их инновационно-инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: металлургический комплекс, эффективность, инновационно-инвестиционная деятельность, финансовый кризис, стратегия развития.

Klenin O. V. Problems and prospects of development of metallurgical enterprises of Donbassa: innovative-investment aspect

The modern state, economic terms, problems and prospects of development of metallurgical enterprises of city of Donetsk and Donetsk area, is analysed in the article, the tendencies of investing are appraised in the fixed assets, technical rearmament and modernization of enterprises of industry and on this basis developed suggestion on the increase of effectiveness of their innovative-investment activity.

Key words: metallurgy complex, effectiveness, innovation and investment activities, financial crisis, strategy of development.